



UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO
WYDZIAŁ PSYCHOLOGII

85-867 Bydgoszcz, ul. Leopolda Staffa 1
telefon (052) 370 84 02, 370 84 35
e-mail: psyche@ukw.edu.pl

dr hab. Małgorzata A. Basińska, prof. uczelni

Bydgoszcz, 20.11.2022

Wydział Psychologii

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

Bydgoszcz

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Pani mgr Joanny Kannenberg pod tytułem: „Psychologiczne uwarunkowania wypalenia zawodowego u instruktorów nurkowania rekreacyjnego”
napisanej pod kierunkiem dr hab. Konrada Janowskiego, prof. uczelni

Jakość ludzkiego życia i czynniki ją warunkujące są interesującym i ważnym zagadnieniem. Wśród osób pracujących zawodowo obserwuje się, że często konsekwencją niekorzystnych warunków pracy bywa wypalenie zawodowe. Dlatego zasadnym jest poszukiwanie czynników, które przyczyniają się do jego wystąpienia, jak i tych, które przed wypaleniem zawodowym chronią. Celem prezentowanego doktoratu było poszukiwanie psychologicznych uwarunkowań występowania i nasilenia objawów wypalenia zawodowego w grupie instruktorów nurkowania rekreacyjnego. Autorka wybrała te grupę dlatego, że jest ona niezmiernie mało poznana w kontekście badań psychologicznych. Taki cel badań lokuje pracę na pograniczu psychologii zdrowia i psychologii pracy. Doktorantka prezentuje do oceny pracę empiryczną, zbudowaną zgodnie z wymaganiami stawianymi rozprawom badawczym.

Część teoretyczna rozprawy składa się z dwóch głównych rozdziałów. Pierwszy ma celu wprowadzenie w problematykę wypalenia zawodowego oraz czynników ryzyka i ochronnych dla wypalenia zawodowego. Drugi natomiast prezentuje specyfikę pracy nurków rekreacyjnych. Podrozdział pierwszy zawiera rozważania na temat definiowania wypalenia zawodowego, a podrozdział drugi – istniejące teorie wypalenia. Czyta się je dobrze, są napisane w sposób syntetyczny, a zawarte wykresy i ryciny bardzo ładnie porządkują i podsumowują prowadzony wywód. Podpunkt trzeci pt. *Czynniki ryzyka i ochronne wypalenia zawodowego* jest napisany w sposób nieuporządkowany i powierzchowny. Niejasne są kryteria, wg których wybrała i omówiła tylko niektóre czynniki ryzyka i ochronne. Nie rozumiem dlaczego pominęła pozostałe, które w literaturze są szeroko omawiane, np. poczucie koherencji, inteligencję



UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO WYDZIAŁ PSYCHOLOGII

85-867 Bydgoszcz, ul. Leopolda Staffa 1
telefon (052) 370 84 02, 370 84 35
e-mail: psyche@ukw.edu.pl

emocjonalną, dominujący nastrój i inne. Postępowanie Doktorantki nie zostało to w żadnym miejscu opisane ani wyjaśnione. Ponadto, prawie całkowicie została pominięta literatura polska w tym obszarze, a jest ona stosunkowo bogata. Miałam nadzieję, że w podpunkcie 3.5 zostaną te treści podane i pokażą myślenie mgr Joanny Kannenberg, ale niestety, ten punkt także został napisany bardzo powierzchownie. Nie można koncentrować się tylko i wyłącznie na wybranych przez siebie do dalszej analizy zmiennych. Trzeba pokazać szersze tło oraz podać kryteria wyboru i uzasadnienie dla włączonych do modelu zmiennych.

Rozdział drugie prezentuje specyfikę pracy nurka rekreacyjnego. Zgadzam się z Doktorantką, że mało jest badań tej grupy zawodowej, ale dlatego te nieliczne, które są powinny być omówione a nie pominięte, jak np. pozycja Buczyńskiego i wsp. z 2004 roku, w której omówiono wyniki badania osobowości, stresu, nastoju, lęku, radzenia sobie tejże grupy. Podpunkt 2.2. *Typowe stresory w pracy instruktora nurkowania* został właściwie napisany w oparciu o jedną pozycję prof. Stanisławy Tucholskiej. Jeżeli Doktorantka chciała traktować swoją grupę jak nauczycieli, to należało zrobić znacznie szerszy przegląd wyników badania nauczycieli pod kątem wypalenie zawodowego i to nie tylko w oparciu o teorię Maslash ale inne, które są obecne w literaturze (np. Jaskólska, Basińska, 2007; Basińska, Hoffman, 2007; Woźniak-Krakowian, 2013 i wiele innych). W pracy naukowej własna obserwacja i zainteresowania są inspiracją do pojęcia badań spełniających kryteria naukowe. Nie może być jednak tak, że Doktorantka cały punkt 2.2.2. napisała przede wszystkim w oparciu o własną obserwację i to nie zweryfikowaną w badaniu, a tylko w niewielkim stopniu odniosła się do badań innych autorów.

Zaprezentowana część teoretyczna w moim rozumieniu nie daje odpowiednich podstaw do postawienia pytań badawczych i opracowania założeń o wzajemnych zależnościach. Jest zbyt powierzchowna.

W części metodologicznej rozprawy Autorka opisała podstawy metodologiczne badań własnych. Ta część zawiera wszystkie konieczne elementy – założenia, problematykę i przebieg badań, modele badań, pytania i hipotezy badawcze, opis technik badawczych, organizację badań, uzasadnienie zastosowanych metod statystycznych oraz opis badanej grupy. Ponownie, jak w części teoretycznej wydaje się, że napisane jest wszystko zgodnie z wymaganiami, ale nieprecyzyjność opisu burzy to pierwsze dobre wrażenie. Problem



UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO WYDZIAŁ PSYCHOLOGII

85-867 Bydgoszcz, ul. Leopolda Staffa 1
telefon (052) 370 84 02, 370 84 35
e-mail: psyche@ukw.edu.pl

sformułowany poprawnie, adekwatnie do tematu pracy. Jeżeli chodzi o hipotezy to H2 jest wielowątkowa, co powoduje trudność jej weryfikacji. Wyodrębnienie H2a dla roli stresorów i H2b dla znaczenia protektorów wprowadziłoby większy porządek. Hipoteza nr 5 moim zdaniem jest bardzo wartościowa, bo pozwala na uchwycenie wewnętrznego zróżnicowania badanej grupy.

Moje wątpliwości w tej części dysertacji dotyczą także zastosowanych narzędzi do pomiaru stresorów i czynników protekcyjnych. Stworzenie własnych skal, w oparciu o badanie grupy nurków wydaje mi się mało zasadne. Bo cóż wiemy po takim badaniu? Tylko tyle w jaki stopniu nasza badana grupa różni się od tej, która posłużyła do badań adaptacyjnych, nie możemy się wypowiadać na temat różnic i podobieństw nurków do innych grup zawodowych. Poza tym jest tyle narzędzi uznanych, jak choćby wydany przez Instytut Medycyny Pracy w Łodzi Kwestionariusz Subiektywnej Oceny Pracy prof. Bohdana Dudka z zespołem (1999), który obejmuje także te stresory, które Autorka wyodrębniła w swoim narzędziu. Badań nurków było niewiele, a zastosowanie w badaniu narzędzi stworzonych dla tej grupy utrudnia znacznie możliwości dyskusowania otrzymanych wyników. Chociaż należy podkreślić, że procedura tworzenia tych narzędzi była prawidłowa.

Ciekawe natomiast jest zastosowanie Kwestionariusza Osobowości HEXACO PI-R. Jest to stosunkowo nowa metoda, dlatego każde badanie z jej zastosowaniem pozwala gromadzić wiedzę na jej temat i poszerzać rozumienie znaczenia uzyskanych wyników. Zastosowanie nowego narzędzia do badania wypalenia zawodowego – BAT – oceniam także pozytywnie. Wątpliwość moją budzi możliwość zastosowania w analizach, do tak zróżnicowanej narodowościowo grupy, klinicznych wartości granicznych, które uzyskano w badaniu Flamandów i Holendrów. Brakuje mi policzenia wskaźników rzetelności alfa Cronbacha dla kwestionariuszy HEXACO PI-R i BAT dla badanej grupy.

Badana grupa była duża, wewnętrznie bardzo zróżnicowana – wielonarodowościowa. Wyniki pozyskano w sposób elektroniczny, praktykowany, ale budzący niepokój co do wiarygodności otrzymanych wyników.

Część empiryczna rozprawy jest generalnie przeprowadzona prawidłowo. Referowanie wyników badań jest logiczne, adekwatne do postawionych hipotez. Proszę o wyjaśnienie



UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO WYDZIAŁ PSYCHOLOGII

85-867 Bydgoszcz, ul. Leopolda Staffa 1
telefon (052) 370 84 02, 370 84 35
e-mail: psyche@ukw.edu.pl

zawartości tabeli nr 16, co to są za średnie wyniki, bo nie surowe, a tylko takie powinny być w tabeli.

Zastosowane testy statystyczne są poprawne i wskazują na duże umiejętności Doktorantki w tym obszarze. Wnikliwa, w tym wielozmiennowa analiza statystyczna zgromadzonych danych empirycznych prowadzi do ciekawych wniosków i dyskusji na temat znaczenia stresorów, czynników protekcyjnych i osobowości dla wypalenia zawodowego nurków rekreacyjnych.

Praca kończy się: zakończeniem, bibliografią, spisem tabel, rysunków i wykresów oraz załącznikami.

Dyskusja jest długa, ale ze względu na ograniczone możliwości wnioskowania, raczej powierzchowna. Odnosi się do kilku (trzech badań innych autorów). Doktorantka odniosła się krytycznie do faktu, iż nie ma procentowych wyliczeń osób wypalonych w innych badaniach (s. 230). Gdyby został zrobiony porządny przegląd literatury, to by tak nie napisała, gdyż wszystkie wyniki uzyskane przy pomocy metody AVEM zawierają takie wyliczenia. Zamieściła także taką opinię, że w literaturze przedmiotu trudno znaleźć pełny i wyczerpujący katalog czynników protekcyjnych (s. 234). Nauka cały czas się rozwija, są badane nowe konstrukty, więc trudno oczekiwać wyczerpującego spisu, jednak w wielu publikacjach są przedstawione dużo bardziej wnikliwe opisy czynników protekcyjnych, niż uczyniła to Doktorantka (np. wiele publikacji prof. Niny Ogińskiej-Bulik). Niestety te opinie mgr Kanneberg są skutkiem słabego przeglądu literatury.

Ocena strony formalnej

Dysertacja zawiera się na 322 stronach. Kolejność rozdziałów jest poprawna. Rozprawa doktorska została zredagowana w sposób typowy dla prac o charakterze empirycznym – część teoretyczna, metodologiczna oraz sprawozdanie z badań wraz z wnioskami. Doktorantka zastosowała klasyczną procedurę korelacyjną, tzn. szukała współzależności między badanymi zjawiskami. Generalnie zredagowała rozprawę poprawnie i starannie pod względem edytorskim i językowym. Pracę napisała językiem prostym i komunikatywnym



UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO WYDZIAŁ PSYCHOLOGII

85-867 Bydgoszcz, ul. Leopolda Staffa 1
telefon (052) 370 84 02, 370 84 35
e-mail: psyche@ukw.edu.pl

Podsumowując, z formalnego punktu widzenia oceniana rozprawa jest napisana poprawnie. Z pewnością stanowi ciekawe i pionierskie ujęcie analizowanego tematu. Podstawy teoretyczne budzą poważne wątpliwości, plan badań i jego realizacja są jednak poprawne. Wyniki badań prowadzą do pogłębienia wiedzy na temat psychospołecznych uwarunkowań wypalenia zawodowego nurków rekreacyjnych

Konkluzja:

Zgodnie z kryteriami określonymi w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych dotyczącymi nadania stopnia doktora, stwierdzam, że przedłożona dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie naukowe i może wnieść istotny wkład w wiedzę z obszaru psychologii. Doktorantka wykazała się dobrym warsztatem badawczym, ale małą wiedzą z zakresu reprezentowanej dyscypliny. Uwzględniając wszystkie aspekty analizowanej pracy stwierdzam, że oceniana praca generalnie spełnia wymagania, jakie stawiamy rozprawom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie mgr Joanny Kannenberg do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Małgorzata Basińska

Literatura

- Buczyński, A., Buczyński, J., Kocur, J., Roztowski, J., Olszanski, R. (2004). Analiza zmiennych psychologicznych weryfikujących kandydatów do zawodu nurka. *Polish Hyperbaric Research*, 1(9), 4-11.
- Basińska, M.A., Hoffmann, J. (2007). Cechy osobowości nauczycieli a typy zachowań w pracy. *Psychologia Jakości Życia*, 6(2), 189-203.
- Dudek, B., Waszkowska, M., Mercz, D., Hanke, W. (1999). Ochrona zdrowia pracowników przed skutkami stresu zawodowego. Instytut Medycyny Pracy im. Prof. J. Nofera.
- Jaskólska, J., Basińska, M.A. (2007). Inteligencja emocjonalna nauczycieli a typy zachowań i przeżycie w pracy. *Nowiny Psychologiczne*, 1, 65-80.
- Woźniak-Krakowian, A. (2013). Syndrom wypalenia zawodowego nauczycieli. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika*, 22, 119-131.